

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертаційну роботу
Безмилова Миколи Миколайовича
«Теоретико-методичні основи підготовки найближчого резерву
національних збірних команд
в ігрових видах спорту (на матеріалі баскетболу)»,
подану на здобуття наукового ступеня
доктора наук з фізичного виховання та спорту
за спеціальністю 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт

Підготовка спортивного резерву – це багаторічний та складний процес, що вимагає значного людського та ресурсного потенціалу з боку держави. Зростаюча конкуренція та динамічність спортивного результату на світовій арені потребують постійного пошуку ефективних шляхів удосконалення системи підготовки спортивного резерву. Особливо гостро дана проблема стоїть в ігрових командних видах спорту. Відсутність безперервної роботи, яка спрямована на підготовку своєчасного резерву, часто призводить до того, що збірні команди на тривалий період часу втрачають свої позиції лідерів у виді спорту.

Формування та вдосконалення системи підготовки віддаленого та найближчого резерву, проблема спортивного відбору та орієнтації, визначення спортивної обдарованості молодих спортсменів, впровадження дієвої системи комплексного контролю за гравцями залежать і від сучасних світових тенденцій розвитку олімпійського спорту в цілому та його окремих напрямів. Одними з таких тенденцій, що вплинули на подальший розвиток ігрових видів спорту, стали глобалізація, комерціалізація та професіоналізація спортивної діяльності. Останні два десятиліття характеризуються значними змінами в методиці підготовки спортсменів в ігрових видах спорту. Переглянуто принципи та методику техніко-тактичної і фізичної підготовки спортсменів у багаторічному процесі, організацію підготовки віддаленого та найближчого резерву для спорту вищих досягнень, розширено кількість міжнародних змагань для спортсменів юнацьких вікових категорій, їх роль у системі поетапної підготовки найближчого резерву національних збірних команд.

В сучасному європейському баскетболі спостерігається тенденція яка пов'язана із створення централізованих проєктів для підготовки найближчого резерву національних збірних команд. Їх метою є об'єднання зусиль держави та громадських спортивних організацій для концентрованої тривалої підготовки баскетболістів молодіжних збірних команд. Подібні централізовані програми підготовки найближчого резерву з успіхом були реалізовані в Іспанії, Греції, Туреччині, Франції, Ізраїлі та інших країнах світу, що дозволило цим країнам зберегти провідні позиції в світовому баскетболі. Такий підхід до підготовки найближчого резерву збірних команд є

потенційно ефективним для країн з невеликою кількістю населення та незначною кількістю дітей, які займаються видом спорту.

У зв'язку з цим, обраний вектор наукового дослідження автора пов'язаний із розробкою централізованої моделі підготовки найближчого резерву національних збірних команд України з баскетболу з урахуванням провідного світового досвіду, традицій вітчизняної баскетбольної школи та соціально-економічних реалій функціонування виду спорту в нашій державі має безпосередню практичну та теоретичну значущість.

Дослідження по темі дисертації М.М. Безмилова виконано відповідно до Плану науково-дослідної роботи НУФВСУ на 2016–2020 рр. за темою 2.34 «Технологія відбору і орієнтації спортсменів-початківців в різних видах спорту» (№ державної реєстрації 0113U003916), за темою 2.27. «Вдосконалення системи спортивної підготовки і змагальної діяльності кваліфікованих спортсменів в сучасних умовах інтенсифікації змагальної діяльності» (№ державної реєстрації 0117U000806), за темою 2.20 «Удосконалення змагальної діяльності кваліфікованих спортсменів у спортивних іграх» (№ державної реєстрації 0116U001628) та відповідно до Плану науково-дослідної роботи НУФВСУ на 2021–2025 рр. за темою 2.2 «Удосконалення підготовки до головних змагань макроциклу збірних команд України у спортивних іграх» (№ держреєстрації 0121U108185).

Наукові результати дисертації висвітлено в 47 наукових публікаціях: 26 статей у наукових виданнях з переліку наукових фахових видань України, одна з яких проіндексована у базі даних Scopus (Q2), одна стаття у періодичному науковому виданні Румунії, проіндексованому в базі даних Scopus (Q4); дві статті у періодичних наукових виданнях США, проіндексованих в базі даних Scopus (Q2 і Q3); одна монографія; 11 публікацій апробаційного характеру; 10 публікацій додатково відображають наукові результати дисертації.

Структура дисертаційного дослідження. Дисертація оформлена згідно вимог МОН України і складається з вступу, восьми розділів, висновків, списку використаних літературних джерел, що містить 577 посилань, і додатків. Загальний обсяг роботи становить 581 сторінок.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, вказано на зв'язок з науковими планами, темами; сформульовано мету та завдання дослідження, визначено об'єкт і предмет, представлено методологію дослідження, розкрито наукову новизну та практичну значущість одержаних результатів, визначено особистий внесок здобувача в спільних опублікованих наукових працях, подано інформацію про апробацію і впровадження результатів дослідження, визначено кількість публікацій автора за темою дисертації, структуру та обсяг роботи.

У розділі 1 автором дисертаційного дослідження висвітлено сучасні уявлення щодо побудови багаторічної підготовки спортсменів в ігрових видах спорту, розглянуто систему спортивних змагань та змагальну діяльність в ігрових видах спорту на сучасному етапі та багатоступеневий механізм і

критерії відбору спортсменів в ігрових видах спорту на різних етапах багаторічного вдосконалення, науково-теоретичні передумови формування системи підготовки найближчого резерву національних збірних команд в ігрових видах спорту, управління та контролю в системі багаторічної підготовки в ігрових видах спорту, а також проблеми періодизації підготовки команд високої кваліфікації в рамках ігрового сезону.

У розділі 2 розкрито методологію дослідження, наведено використані методи дослідження та обґрунтовано доцільність їх застосування. Представлено відомості про випробування та етапи дослідження. Науково-методичне обґрунтування і організація дослідження здійснювались з урахуванням загальнонаукових і методологічних принципів цілісності наукових досліджень і практичного впровадження.

У процесі виконання дисертаційної роботи були використані такі методи: аналіз і узагальнення даних спеціальної літератури та практичного досвіду; анкетування, системний метод; аналіз змагальної діяльності, педагогічне спостереження та тестування; психодіагностичні та психофізіологічні методи, медико-біологічні методи, метод експертних оцінок, методи математичної статистики.

У розділі 3 здійснено аналіз досвіду побудови процесу формування віддаленого та найближчого резерву в провідних баскетбольних державах світу: США, країнах Балканського регіону, Литві, Іспанії, Франції, Ізраїлю, Німеччині, Австралії, Туреччині, Китаю, країн Африки. Доведено переваги та недоліки екстенсивного та інтенсивного варіанту підготовки найближчого резерву для національних збірних команд. Доведено, що без безперервної підготовки резерву неможливо забезпечити спадковість поколінь та створити умови для довгострокової перспективи). Виділено спільні для багатьох країн напрями, які в цілому можуть бути реалізовані в Україні. Це концентрація найсильніших баскетболістів у кожній віковій категорії в єдиних центрах підготовки (або командах); проведення масових змагань за територіальним принципом; об'єднання найкращих гравців кожного регіону в збірні команди для подальшої участі в змаганнях всередині країни; залучення до роботи з найбільш перспективними гравцями найкращих тренерів; регулярний виступ у міжнародних змаганнях. Дані напрями не потребують суттєвих фінансових та кадрових витрат, і водночас можуть стати фундаментом майбутніх успіхів вітчизняних баскетболістів.

У розділі 4 представлено науково-теоретичні передумови формування централізованої підготовки найближчого резерву національних збірних в ігрових командних видах спорту, ключові завдання, принципи та концептуальні засади, форми та особливості, компоненти забезпечення централізованої підготовки найближчого резерву національних збірних команд.

Для ефективності довгострокової підготовки юнацьких збірних команд запропонований уніфікований (єдиний для збірних команд всіх вікових категорій) алгоритм техніко-тактичної і фізичної підготовки. З 14-ти років гравці поступово оволодівають необхідними знаннями та уміннями, що

створюють передумови для подальшої роботи в старших вікових категоріях. В розділі розглядаються ключові компоненти системи забезпечення централізованої підготовки найближчого резерву збірних команд де кожен окремий компонент (або блок) процесу забезпечення розглядається у якості відносно самостійної підсистеми, в рамках якої повинна здійснюватись постійна модернізація та пошук найбільш дієвих механізмів впливу, а також розширення специфічної системи знань спрямованих на невпинне вдосконалення всієї цілісної системи, і як наслідок, підвищення якості підготовки найближчого резерву.

У розділі 5 представлено загальний алгоритм організації, ключові фактори та принципи спортивного відбору та орієнтації в процесі багаторічної підготовки найближчого резерву національних збірних команд, ключові критерії відбору спортсменів та орієнтації підготовки найближчого резерву національних збірних команд в ігрових видах спорту, показники підготовленості баскетболістів юнацьких збірних команд різних вікових категорій; розкрито специфіку ігрових здібностей, вплив провідних факторів підготовленості на перспективи потрапляння баскетболістів юнацьких збірних команд до спорту вищих досягнень; розроблено етапну модель ігрової спеціалізації, доведено вплив «ефекту віку» на формування складів юнацьких збірних команд різних вікових категорій. Представлені основні етапи процесу визначення ігрової спеціалізації в баскетболі.

У розділі 6 представлені структура та зміст багаторічної етапної підготовки юнацьких збірних та розподіл тренувальних годин за основними видами підготовки по рокам чотирирічного плану. Представлені параметри тренувальної і змагальної діяльності збірних команд різних вікових категорій, співвідношення видів підготовки та ключові завдання, які необхідно вирішити на кожному окремому етапі. Обґрунтовується необхідність впровадження сучасних технологій планування і програмування навчально-тренувальної і змагальної діяльності, формування чіткого механізму дій щодо поступового вирішення стратегічних завдань багаторічної підготовки та забезпечення спадковості поколінь різних вікових категорій збірних. Представлені різні варіанти моделей планування підготовки протягом етапних зборів, окремих мікроциклів та під час побудови етапу безпосередньої підготовки національних збірних до головних змагань року. Розглядаються сучасні уявлення щодо теоретичної та тактичної підготовки збірних до протистоянь із кожним конкретним суперником на турнірі.

У розділі 7 представлені напрями та види контролю під час підготовки юнацьких збірних. Розглянуті основні напрями комплексного контролю. Представлені результати багаторічної динаміки змін ключових параметрів підготовленості баскетболістів та здійснене їх порівняння із аналогічними даними провідних баскетболістів світу. Представлені сучасні засоби моніторингу тренувальної і змагальної діяльності баскетбольних команд високої кваліфікації, а також контролю за перебігом адаптаційних реакцій у молодих спортсменів в різних структурних утвореннях тренувального процесу.

У розділі 8 здійснено узагальнення результатів дослідження і теоретичного аналізу, сформовані основні результати дисертаційного дослідження, розкрита практична та теоретична значущість проведеної роботи. Підтверджені, доповнені та розширені дані з багатьох важливих питань теорії та методики підготовки спортсменів в ігрових видах спорту, а також представлені абсолютно нові дані, які переконливо свідчать про досягнення поставлених дисертантом завдань.

Серед здобутих результатів представленого дисертаційного дослідження, на нашу думку, найбільшу цінність, теоретичне і практичне значення має наукова новизна роботи:

- сформовано систему знань, що розглядає багаторічну підготовку, відбір гравців та їх орієнтацію, контроль їх підготовки як цілісну систему централізованої підготовки найближчого резерву національних збірних команд в ігрових видах спорту, та доведено її значущість для реалізації на практиці на якісно новому рівні з урахуванням сучасних тенденцій розвитку спортивних командних ігор;

- обґрунтовано теоретико-методичні засади централізованої етапної підготовки найближчого резерву національних збірних команд в ігрових видах спорту та розроблено багаторічну програму організації навчально-тренувальної та змагальної діяльності гравців юнацьких збірних команд з баскетболу;

- розроблено уніфіковану програму техніко-тактичної та фізичної підготовки баскетболістів юнацьких збірних команд;

- розроблено та апробовано критерії відбору баскетболістів під час підготовки найближчого резерву збірних команд та визначено їх довгострокову значущість;

- обґрунтовано педагогічні та організаційно-методичні засади, принципи відбору гравців у національні збірні команди різних вікових категорій;

- розроблено поетапний механізм селекції та алгоритм зворотної ротації спортсменів в ієрархічній системі інституту національних збірних команд, представлено технологію перманентного моніторингу потенційних кандидатів в умовах навчально-тренувальної і змагальної діяльності;

- обґрунтовано багаторівневу модель ігрової спеціалізації баскетболістів та визначено провідні фактори під час вибору ігрового амплуа;

- розроблено та впроваджено уніфіковану програму техніко-тактичної підготовки гравців юнацьких національних збірних і представлено покроковий механізм її реалізації за роками в системі централізованої підготовки, та в ході проведення короткострокових тренувальних циклів та спеціалізованих зборів;

- визначено багаторічну динаміку становлення вищої спортивної майстерності в баскетболі та особливості підготовки гравців на різних стадіях багаторічного вдосконалення;

- розроблено багатетапний алгоритм безпосередньої підготовки команди до змагань із конкретним суперником, що вирішує завдання ігрових

налаштувань та переважний вибір організаційно-тактичних дій команди в захисті та нападі з урахуванням переваг та недоліків опонента;

- доведено найбільш сприятливі зони демонстрації найвищих спортивних результатів гравців у баскетболі та значущість змагань серед юнаків та юніорів під час формування найближчого резерву;

- обґрунтовано механізм комплексного контролю за тренувальними та змагальними навантаженнями баскетболістів кадетських та юніорських збірних команд у системі багаторічної підготовки найближчого резерву та розроблено універсальний алгоритм (протокол) тестування гравців національних збірних команд різних вікових категорій, встановлено чіткі критерії оцінювання ефективності їх виконання.

Зауваження та запитання. Разом з вагомими здобутками та важливими результатами робота має ряд зауважень та рекомендацій дискусійного характеру:

1. В своїх дослідженнях автор вказує на те, що реалізація централізованих програм підготовки гравців збірних, в середньому, охоплює період з 14 до 18 років. При цьому відомо, що саме з 18 років розпочинається важлива фаза переходу гравця із системи дитячо-юнацького спорту у професійний баскетбол, яка може тривати від трьох до п'яти років. Саме в цей період часу через брак ігрової практики та довіри з боку тренера втрачається велика кількість талановитих вихованців. Залишилось не зовсім зрозумілим, які кроки пропонує автор для здійснення такої подальшої підготовки спортсменів, які приймали участь у централізованій програмі.

2. На рисунках 4.3 та 4.4 (с. 248-249) автор надає динаміку негативного тренду виступів юнацьких збірних команд у різних вікових категоріях де можна побачити, що основний спад у результатах вітчизняних команд розпочався після 2010 року. На наш погляд, автор приділяє недостатню увагу цьому факту, та міг би більш детально розкрити ключові причини, які вплинули на цю тенденцію у зазначений період.

3. В своїх дослідженнях автор обґрунтовує необхідність створення уніфікованої програми техніко-тактичної підготовки баскетболістів збірних команд (четвертий, шостий розділ), яка передбачає оволодіння спортсменами визначеними технічними навичками та тактичними схемами гри (своєрідний стандарт). Однак на різних етапах централізованої підготовки, можуть бути суттєві відмінності у комплектуванні збірної в рамках певного покоління гравців. Наприклад, може бути значна кількість талановитих «великих» гравців (форвардів та центрових), або навпаки, гравців задньої лінії (захисників). Яким чином це враховується під час підготовки та обрання тактичного малюнку гри на відповідальних міжнародних змаганнях для кожної конкретної збірної ?

4. Серед основних стратегічних завдань централізованої підготовки автор виділяє підготовку спортсменів для національної збірної команди країни (довгостроковий ефект), а також вихід всіх юнацьких збірних в дивізіон «А» з подальшою боротьбою за найвищі нагороди молодіжної баскетбольної першості. Добре відомо, що результат на юнацькому рівні в

ігрових видах спорту дуже часто здобувається ранніми, за темпами свого біологічного розвитку дітьми, які після завершення біологічного дозрівання випадають із системи спорту вищих досягнень, а стратегічно перспективні діти (часто із уповільненими темпами розвитку) ще не готові вирішувати поставлені результативні завдання на юнацькому рівні. Яким чином автор вбачає можливість такого паралельного вирішення задекларованих завдань?

Висновок. Аналіз дисертаційного дослідження та змісту публікацій за темою свідчить, що отримані автором результати є новими щодо формування цілісної системи знань про підготовку найближчого резерву національних збірних команд в ігрових видах спорту, оптимізації управління багаторічною підготовкою перспективних гравців на матеріалі баскетболу. Дисертація Безмилова М. М. це закінчене наукове дослідження, що має важливе фундаментальне та прикладне значення. За спрямованістю та змістом дисертація повністю відповідає паспорту спеціальності 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт. За обсягом проведених досліджень, актуальністю вирішених завдань, якістю і достовірністю отриманих результатів, дисертаційна робота Безмилова М. М. «Теоретико-методичні основи підготовки найближчого резерву національних збірних команд в ігрових видах спорту (на матеріалі баскетболу)» відповідає всім вимогам щодо докторських дисертацій - п. 7 та 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17.11.21 №1197 щодо докторських дисертацій, а її автор Безмилов Микола Миколайович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора наук з фізичного виховання і спорту за спеціальністю 24.00.01 – олімпійський і професійний спорт.

Доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор,
завідувач кафедри фізичного виховання
Національного університету "Львівська політехніка"

В. М. КОРЯГІН

Підпис Корягіна В. М. засвідчую:

